

דרכי הוראה

כתיבה ושכתוב טקסטים: הדגמה מן הטקסט 'זוהי ארץ' לאפרים קישון*

פרידה פישר ↙

טקסט מסוג זה שאנו מציעים כאן לשכתבו וללמדו בכיתה, מזמן הקניית מילים חשובות לרמת הלימוד הרלוונטית, מאפשר חזרה ותרגול של יסודות דקדוקיים ומעורר שיחה בכיתה על מדינת ישראל מנקודות מבט שונות (במקרה זה, מנקודת ראות הומוריסטית ואף סאטירית).

הוראת טקסט ברמה מתקדמת באולפן

במסגרת הוראת העברית באולפן 'עקיבא' בחרנו בנושא מרכז בכל רמות הלימוד את נושא ארץ ישראל ומדינת ישראל. בנושא זה אנו עוסקים בהתאם לרמות הלימוד בתחומים השונים, כגון גאוגרפיה של א"י, אישים, מקומות, ועוד. אנו נעזרים באמצעים שונים להוראת הנושא, כגון טקסטים, הרצאות, זמר עברי וסיורים הקשורים לטקסטים הנלמדים. הטקסט שהוראתנו מודגמת כאן הוא 'זוהי ארץ' מאת אפרים קישון (ראו נספח מס' 2). העיבוד המוצע הוא חלק מפעילות כללית שעשה צוות מורי האולפן, במסגרת השתלמות פנימית במתכונת 'הוראת עמיתים'. מטרת הפעילות היא הכנת 'מדריך למורה' לטקסטים הנלמדים באולפן. להלן מערך השיעור לטקסט זה כהצעה להוראת הנושא ברמה מתקדמת.

השיקולים להוראת טקסט זה

- הטקסט מזמן הקניית מילים חשובות לרמת לימוד זו.
- העיסוק בו מאפשר חזרה ותרגול של נטיית השם ברבים וברבות, יחידה שנלמדה בלשון כהכנה ללימוד הטקסט.
- הוא מאפשר פיתוח שיחה בכיתה על מדינת ישראל מנקודת מבט מבודחת ואפילו סאטירית.

פרידה פישר היא מנהלת אולפן עקיבא. מורה לספרות ומקרא, בוגרת תואר בחינוך, מסיימת תואר שני בפילוסופיה יהודית (אוניברסיטת בר-אילן).

מערך שיעור

שיחה מקדימה באמצעות תמונה [ראו נספח מס' 3]

המורה מספרת לתלמידים כי במסגרת הנושא הנלמד, מדינת ישראל, כל תלמיד מתבקש לכתוב ליד הציור משפט/ים שהוא חושב עליו כשהוא מתבונן בתמונה. אפשרות נוספת: כל תלמיד יצבע את הציור בצבעים שהוא בוחר.

מקדישים לפעילות זו כ-7 דקות.

מטרת הפעילות: התמונה מהווה אמצעי לתלמידים להתייחס לא"י כפי שהם מרגישים ואמצעי לדיבוב התלמידים להביע עצמם באופן חופשי, מנקודת הראות שלהם. לאחר שהתלמידים סיימו, כל תלמיד מתבקש להציג את הציור שלו ולהסביר אותו. הערה למורה: אצל כל תלמיד מעוררת התמונה מחשבות / אסוציאציות שונות, וחשוב להתייחס אליהן. דוגמה לרעיונות שהעלו התלמידים: אהבה לארץ, געגועים, ראיית הארץ מנקודות מבט שונות: מי שגר בחו"ל לעומת מי שגר בארץ, רגשות וכד'. במהלך הצגת התמונות על ידי תלמידי הכיתה, תכוון המורה את הלומדים למילים שהיא רוצה להקנות (לצורך קריאת הטקסט). פעילות זו מזמנת הגעה לשלב הקניית המילים מתוך צורך של התלמידים להביע את עצמם.

המילים להקניה

שטח - טריטוריה

שטח + שלה = שטחה

תושבים = אנשים שגרים / יושבים בארץ / עיר / יישוב,

תושבים + שלה = תושביה

ארץ שלי = ארצי

ארץ שלנו = ארצנו

בנים שלה = בניה

שפת אם

זכות ≠ חובה

מקשיב, להקשיב

פעילות נוספת: תלמיד יחזיק את המפה ויתאר אותה לתלמידים (מבלי שהתלמידים יראו את המפה שלפניו), והתלמידים יצטרכו לצייר את המפה לפי התיאור.

נספח מס' 1

שינון בשיטת '21 מי יודע'

על שולחן המורה מונחים פתקים; הצד שבו כתובות המילים מוסתר.
בכל פתק רשומה מילה אחת מתוך אוצר המילים הנלמד.
כל תלמיד, בתורו, ניגש אל השולחן והופך פתק. על התלמידים לשאול אותו שאלות,
ועליו להשיב ב'כן' או 'לא'.
תלמיד שמזהה ראשון את המילה הרשומה בפתק ניגש והופך פתק נוסף. [נספח 2]
משך הפעילות: 7-10 דקות.

שלב העיבוד

עתה מגיע שלב קריאת הטקסט והבנתו. את הטקסט יקרא המורה או יקראו התלמידים (בזוגות)
(ראו נספח מס' 2).

אחרי הקריאה תהיה שיחה על הכתוב בטקסט, לצורך בדיקת הבנת הנקרא. המורה תשאל
שאלות מידע שבהן תבדוק אם התלמידים הבינו את הנקרא. בתשובות שיענו התלמידים, הם
יצטרכו לשלב את המילים החדשות שנלמדו.

השלב הבא: הכנת תעודת זהות למדינת ישראל (באמצעות השלמת מילים תוך כדי קריאת
הטקסט). המורה תביא בפני התלמידים טקסט גזור + תמונות המתארות את הכתוב בטקסט.
התלמידים יתאימו את התמונות לפסקאות שבטקסט בדרך זו: התלמידים קוראים כל פסקה
קריאה דמומה ומחליטים איזו תמונה מתאימה לאיזו פסקה.

שלב החזרה, השינון וההרפיה

המטרה: לבדוק אם התלמידים שולטים היטב במילים החדשות שלמדו, להטמיע בלומד את המילים
שרכש ולהפוך אותן לחלק מאוצר המילים שהוא משתמש בו דרך קבע.

1. כל קבוצה מקבלת תמונה הקשורה בעולמה של ישראל תחת הכותרת: זוהי ארץ ש...

להכין פרסומת - בכיתה או כעבודת בית שבה אפשר לשתף את בני המשפחה.

בהכנת הפרסומת לישראל חשוב להיעזר באוצר המילים שלמדו.

2. שכנע אותי: כותבים על פתקים מצבים אבסורדיים, המבוססים על תוכן הטקסט, בשילוב
המילים החדשות. הפתקים מונחים על שולחן המורה במהופך, וכל תלמיד שולף פתק ומנסה
לשכנע את תלמידי הכיתה שהמשפט הכתוב על הפתק הוא הגיוני בהחלט.
פעילות זו מזמנת תרגול נוסף של המילים שנלמדו ושיחה בין התלמידים.

פעילות העשרה:

- תעודת זהות של אפרים קישון (ראו נספח מס' 3).

- תרגיל נטיית השם: שלי שלך... באמצעות קוביות משחק.

- הוראת השיר 'ארצנו הקטנטונת' (ראו נספח מס' 4).

נספח מס' 2

זוהי ארץ*

זוהי ארץ כל כך קטנה, ששטחה על המפה לא מספיק כדי לכתוב את שמה בתוכו.
 זוהי ארץ, בה לומדת האם את שפת האם מפי בניה.
 זוהי ארץ, בה כותבים עברית, קוראים אנגלית ומדברים יידיש.
 זוהי ארץ, בה לכל אחד יש זכות לומר את דעתו, אבל אף אחד לא מקשיב.
 זוהי ארץ, המייצרת פחות ממה שהיא אוכלת ודווקא בה עוד לא מת איש מרעב.
 זוהי ארץ, שנמצאת תמיד בסכנה, אבל תושביה מקבלים אולקוס דווקא מן השכנים הגרים למעלה.
 זוהי ארץ, בה כל אדם - חייל, אבל כל חייל - אדם.
 זוהי הארץ היחידה בעולם, שאני יכול לחיות בה.
 זוהי הארץ שלי.

לפי אפרים קישון

הגדירו:

- _____ השפה שכותבים בה
- _____ השפה שקוראים בה
- _____ השפה שמדברים בה
- _____ המצב שבו היא נמצאת
- _____ כל אדם בה
- _____ כל חייל בה
- _____ של מי הארץ

נספח מס' 3

אפרים קישון - ההומוריסטן 1924-2005

אפרים קישון היה עולה חדש מפורסם. הרבה אנשים הכירו אותו.
 קישון היה סופר, הומוריסטן ועיתונאי. ההומור שלו והסיפורים שלו היו חלק מהתרבות הישראלית. תרגמו את הספרים שלו לשפות רבות.
 בארץ לא מפסיקים לדבר על העולה החדש מהונגריה, שהצחיק את כולנו.
 אפרים קישון הגיע לישראל בשנת 1949 מהונגריה. הוא ידע כמובן היטב הונגרית והיה ידוע כעיתונאי וסופר בשפה זו, אך לא ידע עברית. הוא הכריח את עצמו ללמוד עברית והצליח.
 הוא כתב בספרים שלו על הישראלים היפים ועל הישראלים הלא כל כך יפים...
 הוא הבין את הבעיות האמיתיות של הישראלי הפשוט, אף על פי שלא נולד בישראל. הוא מתאר את הישראלים כמו שהוא רואה אותם: הם לא רוצים להיות רק גיבורים וחלוצים, הם רוצים לשקר לפעמים ולקנות מכשירי חשמל...

* הטקסט שאול מספרן של נחמה רוס ושלומית חייט, עברית חיה, האוניברסיטה העברית בירושלים תשמ"ט, ע"מ 166-165.

מלאו את הפרטים של אפרים קישון

שם פרטי: _____
שם משפחה: _____
מצב משפחתי: _____
ארץ מוצא: _____
תאריך עלייה: _____
מקצוע: _____

מה חושב אפרים קישון על הישראלים?

מה את/ה חושב/ת על הישראלים?

נספח 4

עוד לא תמו כל פלאיך (השיר 'ארצנו הקטנטונת')

לחן: רמי קליינשטיין

מילים: יורם טהרלב

נביאה בבגדינו
את ריח הכפרים,
בפעמון לבנו
יכו העדרים.
ישנה דממה רוגעת
וקרן אור יפה,
ולאורה נפסעה
ברגל יחפה.

עוד לא תמו כל פלאיך...

עוד לא תמו כל פלאיך,
עוד הזמר לו שט,
עוד לבי מכה עם ליל
ולוחש לך בלאת:
את לי, רק את
האחת,
את לי את
אם ובת,
את לי את
המעט -
המעט שנתר.

ארצנו הקטנטונת,
ארצנו היפה,
מולדת בלי כותונת,
מולדת יחפה -
קבליני אל שיריך,
כלה יפהפייה;
פתחי לי שעריך,
אבוא בם, אוֹדה יה.

בצל עצי החורש,
הרחק מאור חמה,
יחדיו נכה פה שורש
אל לב האדמה;
אל מעינות הזוהר,
אל בארות התום...
מולדת ללא תואר
וצועני יתום.

מערך שיעור להוראת השיר 'ארצנו הקטנטונת'*

מהלך השיעור:

1. הקניית אוצר מילים וביטויים

כְּתָנֹת (חולצה ארוכה, לבוש לגוף מתחת לבגדים העליונים)
יחפה (ללא נעליים)
עצי החורש (עצים בתוך צמחיה טבעית ירוקה)
מְעִינֹת הזוהר (מעין - מקום שהמים יוצאים מהאדמה, זוהר - אור גדול, נוֹגֵה)
בְּאֵרוֹת הַתֵּם (בְּאֵר - מקום בתוך האדמה ששואבים-מוציאים ממנו מים, תוֹם - נאיוויות, יוֹשֵׁר)
המעט שנותר (מְעַט - קצת, נותר - נשאר)
העדרים (עֶדֶר - קבוצת בְּהֵמוֹת כמו פרות, עיזים כבשים)
דְּמָמָה רוּגֶעַת (דממה - שקט, רוּגֶעַ - שלווה, שקט נפשי)
נְפִסְעָה (מהמילה: פסיעה - צעד)
עוד לא תמו כָּל פְּלִאֵיךְ (עוד לא הסתיימו/נגמרו, פְּלִאֵ - נס, מעשה לא-רגיל בטבע)

2. האזנה ראשונה לשיר

התלמידים מתבקשים לסמן בצבע אחיד (אדום, למשל) מילים שיש בהן את נטיית השם (מאחר ונושא זה כבר נלמד ותורגל באמצעות הטקסט) ולהשלים לפי הדוגמה:

ארצנו - ארץ שלנו

קבליני - קבלי אותי

שיריך - השירים שלך

שעריך - השערים שלך

פלאיך - הפלאים שלך

בגדינו - בגדים שלנו

לבנו - הלב שלנו

3. סמנו בצבע אחיד (כחול, למשל) של שמות התואר המופיעים בשיר

לדוגמה: ארצנו הקטנטונת / ארצנו היפה / מולדת יחפה

4. ציינו שמות תואר הנראים לכם (התלמידים) מתאימים לתיאור ארץ ישראל. עם אילו

שמות תואר אינכם מסכימים?

5. הוסיפו שמות תואר. לדוגמה:

ארצנו הקטנטונת, המיוחדת, האהובה.

התייחסות לשמות התואר כנושא המשקף את הדעה האישית של כל אחד.

הדגשת השוני מבחינת ראיית הדברים.

אחרי השמעה נוספת של השיר (כשכל הכיתה מצטרפת לשירה)

6. שאלות:

האם קיים, לדעתכם, קשר בין מילות השיר והלחן?

אם כן, מהו הקשר?

* על-פי: להצליח בעברית א' (למתחילים), מאת מאירה מעדיה